

häiritsi erityisesti Unkarin demokratian romahduksen jääminen pitkälti teoksen otsikkoon. Toki Nyyssönen demokratian rappion etenemistä moniulotteisesti kuvailee, mutta valtio-opilliseksi tarkasteluksi positioidulta teokselta olisin kaivannut systemaattisempaa demokratiateoreettisesti ankkuroitua ja kehystettyä tarkastelua, jonka kautta – näin itse uskon – Nyyssönen olisi vielä paremmin kyennyt reflektoimaan Unkarin demokratiakehitystä ja kirkastamaan esiin tämän kehityksen kannalta olennaisia piirteitä. Tavaltaan Unkarissa on käynnissä 1990-luvun alussa käynnistyneen järjestelmämuutoksen reversio, mistä näkökulmasta kehityksen peilaaminen laajaan järjestelmämuutoskirjallisuuteen olisi voinut syventää analyysia.

Toinen lukijaa hieman vaivaamaan jäävä seikka on teoksesta puuttuva loppukeskustelu. Toki on makuasia haluaako tekijä lopuksi koota yhteen keskeiset argumenttinsa vai jättääkö hän johtopäätösten tekemisen lukijan vastuulle. Nyyssösen aihe on kuitenkin niin iso, että lukija jää kaipaamaan jonkinlaista kokoavaa päätäntölukua, jossa Nyyssönen olisi tuonut yhteen mielestään keskeiset tekijät ja kehityskulut, joiden perusteella Unkarin demokratian voidaan esittää olevan romahtamassa, ellei jopa jo romahtaneen. Tätä vaatimusta voi pitää

myös siksi perusteltuna, ettei teoksen päälukujen lopussa juurikaan koota yhteen luvun keskeisiä argumentteja. Erillinen päätäntöluku olisi myös voinut valottaa hieman nykyistä paremmin sitä, missä määrin Unkarin kehitys on *sui generis* eli selittyy yksinomaan Unkarin omista lähtökohdista, ja missä määrin kyse on yleisemmin havaittavissa olevien poliittisten kehitystrendien unkarilaisesta ilmentymästä.

Heino Nyyssönen on kirjoittanut ajankohtaisen esityksen Unkarin viime vuosien poliittisesta kehityksestä. Ajankohtaisiin aiheisiin tarttuminen ei ole tutkijalle täysin riskitön projekti, mutta mielestäni Heino Nyyssösen ratkaisu tarkastella nykyisyyttä sellaisten menneisyyden kehityskulkujen valossa, joiden vaikutukset ulottuvat tähän päivään, on varsin onnistunut. Ehkä aiheen ajankohtaisuus vaikutti myös viimeistelyaikatauluun, koska teoksesta jää paikoitellen hieman kiireessä tehdyn maku – etenkin mitä tulee teorian ja empirian vuoropuheluun. Kaikkiaan Heino Nyyssönen on kirjoittanut sujuvan ja monisärmäisen kokonaisuuden, jota voi suositella kaikille Unkarin nykypolitiikasta kiinnostuneille.

Kimmo Elo

Euroopan eurooppalaiset toiset

***Europe faces Europe: Narratives from its Eastern Half.* Johan Fornäs (toim.). Bristol, UK/Chicago, USA: Intellect, 2017. 252 s. ISBN: 978-1-78320-751-0.**

Euroopan identiteetin keskeisin institutionaalispoliittinen muoto, Euroopan unioni, rakentui toisen maailmansodan raunioille länsieurooppalaisena rauhanprojektina. Sitä seuranneina kylmän sodan vuosikymmeninä se profiloitui vapaan ja demokraattisen vaurauden valtiollisena yhteistyömuotona. Neuvostoliiton romahdus ja poliittisen idän katoaminen ei tarkoittanut ainoastaan nykymuotoisen EU:n alkusoittoa syvemmälle integraatiolle ja laajenemiselle. Euroopan identiteetin ja sen vetovoimaisuuden näkökulmasta 1990-luvun alku tarkoitti myös tilannetta, jossa EU:lla ja länsieurooppalaisuudella oli edessä tie, jossa sen identiteettinen itsestäänselvyys tuli lunastaa jollain tavoin.

Keskustelu Euroopan ideasta ja sen puuttumisesta on osoitus siitä, että ”Euroopan aatteen”

lunastamiseen on kohdistunut epärealistisia, joskin yhtä kaikki, jatkuvia odotuksia. Entisessä itäblokissa virinnyt liberaalin eurooppalaisuuden kritiikki on yksi osoitus siitä, että kommunismin ikeestä vapautuminen ei ole tarjonnut enää poliittisesti vakaata kehystä eurooppalaiselle identiteetille. ”EU:n laajeneminen ja integraatio on keskittynyt entiseen Itä-Eurooppaan, mutta hyvin vähän on kiinnitetty huomiota Itä-Euroopan positioista tuotettuihin näkemyksiin eurooppalaisesta identifikaatiosta.” Tähän oivalliseen ja keskeiseen huomioon keskittyy Johan Fornäsin toimittama *Europe faces Europe: Narratives from its Eastern Half*, joka tarkastelee seitsemän luvun voimin itäeurooppalaisia narratiiveja Euroopan identiteetistä ja eurooppalaisuuden sisällöstä mitä erilaisimpien aineistojen valossa. Valittu itäeurooppalainen näkökulma Euroopan narratiiveihin on EU-Euroopan ajankohtaisuuden ydintä, mutta myös Euroopan keskeisintä historiaa ja todennäköisintä tulevaisuutta.

Kirjan lukujen kysymyksenasettelu keskittyy perifeeristen eurooppalaisten äänien tarkaste- luun sen sijaan, että nojaututtaisiin tiettyihin geopoliittisiin asetelmiin. Sikäli kuin mikään Euroopan identiteettiä tarkasteleva tutkimus ei voi uskottavasti määrittellä yhtenäistä ja monoliittista eurooppalaisuutta, *Europe faces Europe* pyrkii Itä-Eurooppa-fokuksellaan erittelemään näiden identifikaatioiden moninaisuutta. Vaikka tällaisessa toteamuksessa ei ole mitään uutta tai mullistavaa, se valaisee hyvin sitä poliittisesti akuuttia jännitettä, joka vallitsee Bryssel-keskeisten yhtenäistävien ihanteiden ja perifeerisempien narratiivien välillä.

Carl Cederberg lähestyy luvussaan Euroopan komission presidentin Jose Manuel Barroson eri yhteyksissä vuosina 2013–2014 esittämää vetoomusta uuden kertomuksen löytämiseksi Euroopalle Hegelin, Edmund Husserlin ja tšekkiläfilosofi Jan Patočkan näkemysten valossa. Cederberg analysoi kuinka Barroson byrokraattis-auktoriteettisesta ihanteesta löytyy Hegelin ja Husserlin tavoittama näkemys eurooppalaisten paradoksaalisesta itseymmä- rryksestä, jossa eurooppalaisuuden erityisyys on sen universaaliudessa. Sen sijaan Patočka osoitti omaperäisellä filosofisella ”kerettiläisyydellään” Euroopan jaon niin itään, länteen kuin myös isla- milaiseen maailmaan vuonna 1975 tavalla, joka ylitti tuolloisen maailmanpoliittisen *status-quo* kommunismin ja kapitalismin välillä. Cederbergin mukaan juuri Patočkan tulkinta ”Euroopan sielun vaalimisesta” on realistisin korostaessaan Euroopan ihanteen jatkuvaan kamppailua ja uudelleenmäärittelyä.

Stefan Jonsson pureutuu luvussaan kylmän sodan ajan idän narratiiveihin länsieurooppa- laisesta integraatiosta. Näkökulmallaan Jonsson avaa kahta Neuvostoliiton ja DDR:n geopoliit- tista kertomusta, jotka visioivat Euroopan tule- vaisuutta. Näistä ensimmäinen näki maailmassa yhteisen sosialistisen tulevaisuuden, kunhan län- nen työläiset kaatavat kapitalismin ja rakentavat menestyksekkään neuvostotyyppisen yhteiskun- nan. Toinen narratiivi rakentui yleisemmälle mo- dernisaationäkemykselle, jossa kapitalismin ja poliittisen vapautumisen progressiivinen historia johtaa yleiseen eurooppalaiseen hyvinvointiin. Luku tarjoaa kiehtovia yhtymäkohtia Venäjän ja EU:n nykyisille kiistoille ja kamppailuille eurooppalaisesta ihanteesta ja tulevaisuudesta, erinäisistä yksinkertaisuksistaan huolimatta.

Roman Horbykin luku Euroopan esityksistä Ukrainan, Puolan ja Venäjän mediassa Ukrainan ”Euromaidan”-mielenosoitusten aikaan konk-

retisoi hienosti identifikaatioiden irrallisuuden ylätasoa identiteetti-ihanteista. On irvokasta, että juuri Maidanilla kirjava joukko ihmisiä – osa kaikkea muuta kuin Eurooppa-henkisiä liberaa- leja – kuoli EU:n lippua kantaen, samalla kun EU kamppaili poliittisessa uskottavuuskriisissä ja vetosi uuden Euroopan kertomuksen puolesta. Kiehtovaa on myös Puolan mediassa ilmenevä intohimoinen tuki Ukrainan eurooppalaiselle kansannousulle maassa, josta on tullut ehkä vaikutusvaltaisin EU:n kriitikko-jäsenvaltio. Eurooppa ja eurooppalaisuus rakentuvat tavoit- tamattomiksi ihanteiksi hyvin vastakkaisista esityksistä (etenkin Venäjä vs. Ukraina ja Puola) käsin.

Anne Kaun tarkastelee laajemman mediahuo- mion katveeseen jäänyttä Occupy-protestiliikettä vertailemalla Occupy Tukholma ja Occupy Latvia -liikkeiden Eurooppa-kehystä niitä kos- kevissa uutisissa. Vertailu tuo esille paikalliset historialliset taustat globaalin protestiliikkeen kehityksessä, mutta vertailu kokonaisuudessaan maiden välillä jää turhan suppeaksi. Katarina Wadstein MacLeod puolestaan arvioi perifeerisen identiteetin ”resilienssiä” neljässä itäeu- rooppalaista taidetta esittelevässä projektissa ja niiden kuratoriaalisissa strategioissa. Johtopäätös on, että eurooppalainen integraatio, ”yhtenäisyys moninaisuudessa”, odottaa vielä tulemistaan. Itäeurooppalainen taide on edelleen ”itäeuroop- palaista” ja perifeeristä.

Kirjan päättää Johan Fornäs in pitkä artikkeli Euroviisujen itäeurooppalaisista narratiiveista televisioidun populaarimusiikin kehityksessä. Fornäs tarkastelee vuodesta 1989 eteenpäin Eu- roviisujen itäeurooppalaisia kappaleita ja itäeu- rooppalaisten kisaisäntien representatiivisia ke- hyksiä omille kisoilleen. Tätä kautta valotetaan yksityiskohtaisesti niin kappaleiden tuottajien, esiintyjien ja taustatahojen dokumentoituja in- tentioita kuin kisojen ja kappaleiden vastaanottoa arvioiden kuinka niissä rakentuvat kertomukset Euroopasta. Fornäs in perehtyneisyys aiheeseen on vakuuttavaa ja analyysi antaa paljon eväitä visuaalisen, musiikki- ja tekstiaineiston käsitte- lyyn narratiivien ja yleisemminkin laadullisten aineistojen tutkimuksessa.

Fornäs in päätösartikkelissa kiteytyy yleisesti ottaen kirjan merkittävin anti, joka on ennen kaikkea kulttuurintutkimuksellisen metodologi- an rikas hyödyntäminen erittäin ajankohtaiseen ja elävään aineistoon; kertomuksiin Euroopasta ja eurooppalaisuudesta itäeurooppalaisista positioista käsin. Tästä perifeerisestä euroop- palaisuudesta on muotoutunut EU:n virallisen

identiteetti-ihanteen peitelty, mutta vääjäämätön ”toinen.” Erinomaisen aineistonsa ja kysymyksenasettelunsa puolesta teos olisi kaivannut kevyempää ja vähemmän teoriavetoista käsittelyä,

joka tekisi kirjasta helpommin luettavan.

Jussi Lassila

Uusia selityksiä sananvapauden epäonnistumiselle Venäjällä

Daphne Skillen: *Freedom of Speech in Russia: Politics and Media from Gorbachev to Putin.* London: Routledge, 2017. 363 s. ISBN: 978-1-138-78766-7.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen monet uskoivat Venäjän omaksuvan länsimaiset liberaalit arvot. Uskottiin, että Venäjää voisi opettaa rakentamaan demokraattisen yhteiskunnan oikeusvaltiokäsityksen, vallanjaon, ja markkinatalouden periaatteiden mukaisesti. Daphne Skillen tarkastelee teoksessaan *Freedom of Speech in Russia: Politics and Media from Gorbachev to Putin* sananvapauden arvojen omaksumista. Hän seuraa media-alan ammattilaisten ja oligarkkien, Kremlin ja laajan yleisön välisiä suhteita kolmella eri ajanjaksolla: Gorbatšovin, Jeltsinin ja Putinin hallituskausilla. Skillenin johtopäätös on, että sananvapauden standardit ovat vakavasti heikentyneet. Pääsyyinä tähän ovat itse journalistit, jotka ovat heittäneet hukkaan Jeltsinin jättämän liberaalin perinnön ja taipuneet korruption ja Putinin hallinnon paineen alla. Teos sisältää paljon kiinnostavia huomioita sananvapauden epäonnistumisesta, minkä vuoksi se on arvokas täydennys Venäjän politiikkaa, mediaa ja sananvapautta käsittelevään tutkimukseen.

Teoksen keskeinen kysymys on, mikä on esittänyt ”demokratian ja sananvapauden unelman” käymästä toteen, ja mitä tästä voidaan päätellä. Tekijä jakaa kirjan pääkysymyksen useaan alakysymykseen: mikseivät toimittajat puolustaneet oikeuksiaan Putinin hallinnon paineen alla niin kuin he olivat tehneet Gorbatšovin ja Jeltsinin hallitusaikoina? Voidaanko tämä tulkita merkiksi demokraattisten aatteiden hylkäämisestä? Ymmärsivätkö journalistit ylipäänsä, kuinka alan käytäntöjä tulisi toteuttaa sananvapauden standardien mukaisesti? Eivätkö journalistit sananvapauden heikkenemisen sallimisen ohella edesauttaneet myös oman ammattinsa alamäkeä? Vaihtoivatko he vapauden materiaaliin ansioihin? Oliko suurvallan idean elvyttäminen sananvapauden hylkäämisen arvoista? Oliko sananvapaudella koskaan edes mahdollisuuksia

Venäjällä?

Näihin kysymyksiin vastaamiseksi kirjoittaja viittaa media-alan sisäisiin keskusteluihin sekä haastatteluihin monien alan ammattilaisten kanssa. Kirja on täynnä kertomuksia, joiden kertojina tai kohteina ovat eri tason toimittajat, poliitikot ja ihmisoikeusaktivistit. Tarinoiden kautta Skillen analysoi, kuinka sananvapaus edistyi valtakunnallisen median piirissä tutkimuksen kohteena olleena ajanjaksona. Tekijä toteaa, että Jeltsinin kauden kahdeksan suhteellisen vapaata vuotta toivat positiivisia tuloksia sananvapauden saralla, mutta nämä tulokset katosivat Putinin jo tähän mennessä 16 vuotta kestäneiden median tukahduttamistoimien seurauksena. Talven 2011–2012 laajat mielenosoitukset sekä Krimin kriisi vuonna 2014 muuttivat myös Venäjän ”demokratian” piirteitä. Skillenin mukaan Putinin hallinto oli näihin tapahtumiin saakka pyrkinyt teeskentelemään läntistä demokratiaa eri tavoin, mutta niiden jälkeen Kreml torjui länsimaiset arvot avoimesti, väittämällä niitä Venäjälle sopimattomiksi.

Kirjan tekijän mukaan suurin osa venäläisistä toimittajista avusti demokratian ja sananvapauden torjumisessa. He taipuivat Putinin hallinnon paineen alla ja valitsivat materiaaliset edut alan arvojen ylläpitämisen sijaan. Kirjoittaja tarjoaa toimittajien käytökselle useita selityksiä. Näitä syitä käsitellään kirjan ensimmäisessä osassa, joka pohjustaa toisessa osassa käsiteltävien tapahtumien tarkastelua sekä osoittaa, ettei sensuurin poistuminen automaattisesti johtanut sananvapauden vahvistumiseen Venäjällä.

Toinen luku on hyödyllinen erityisesti niille lukijoille, jotka haluavat syventää tietoaan Venäjän historiasta. Sen aloittaa kolme vuosisataa kattava lyhyt historiallinen johdanto ”Sensuurin kolme vuosisataa”. Useat kolmannen luvun osioista (esimerkiksi ”Tuottoisa ammatti”, ”Ostankinon televisiotornin viitan alta” ja ”Muodonmuutoksia”) kuvaavat media-alan ja journalismin muutoksia viime vuosikymmenien aikana. Tekijän suhtautumista näihin muutoksiin käsitellään puolestaan luvuissa ”Sananvapautta